

Gender Alliance for Development Center
Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim

Udhëzues praktik

Aksesueshmëria dhe rreziqet e korrupsionit në pjesëmarrjen zgjedhore të personave me aftësi të kufizuara në Shqipëri

Udhëzues praktik, tregues risku, lista kontrolli dhe mjete monitorimi për zgjedhje gjithëpërfshirëse dhe me integritet

Shqipëri 2026

Për Komisionin Qendror të Zgjedhjeve (KQZ), administratën zgjedhore të nivelit të dytë dhe të tretë, bashkitë, organizatat e personave me aftësi të kufizuara, shoqërinë civile, vëzhguesit, subjektet zgjedhore, median dhe aktorë të tjerë të procesit zgjedhor.

Përmbajtja

Seksioni	Çfarë përmban
Si të përdoret ky udhëzues praktik	Qëllimi, përdoruesit, fusha e përdorimit, parimet dhe testi bazë aksesueshmëri-integritet
Pjesa I. Shqipëria: të drejtat, rregullat dhe konteksti aktual i rrezikut	KDPAK, legjislacioni kombëtar dhe mësimet nga zgjedhjet parlamentare të vitit 2025
Pjesa II. Aksesueshmëria dhe integriteti përgjatë ciklit zgjedhor	Hartë e barrierave, varësisë dhe rreziqeve të korrupsionit/ndikimit të papërshtatshëm sipas çdo faze
Pjesa III. Nëntë profile prioritare të rrezikut	Shenja paralajmëruese, masa parandaluese dhe prova që duhen mbledhur
Pjesa IV. Mjete praktike/formularë	Dhjetë mjete të gatshme për vlerësim, vëzhgim, raportim incidentesh dhe planifikim masash
Pjesa V. Përgjegjësitë sipas aktorëve	Përgjegjësi operative për KQZ-në, KZAZ/KQV-të, bashkitë, partitë, median, OPAK/OSHC-të dhe organet kompetente
Pjesa VI. Kalendari i zbatimit	Çfarë duhet bërë para, gjatë dhe pas ditës së zgjedhjeve
Anekset	Kontroll i shpejtë për ditën e zgjedhjeve, udhëzues për rëndësinë e incidenteve, standarde të komunikimit të aksesueshëm, tregues dhe referenca

Një barrierë aksesueshmërie nuk është vetëm problem përfshirjeje. Kur ajo e detyron zgjedhësin të varet nga një person tjetër, institucion, ofrues transporti, aktor politik ose operator teknik i QV-së, mund të krijojë edhe rrezik për integritetin zgjedhor, duke shtuar mundësitë për ndikim të papërshtatshëm, detyrim, blerje vote, votim familjar, cenim të fshehtësisë së votës ose përjashtim nga mekanizmat e denoncimit, ankimit dhe mjetet juridike.

Si të përdoret ky udhëzues

Ky udhëzues është hartuar si një instrument praktik për parandalimin, identifikimin, dokumentimin dhe adresimin e rreziqeve që lindin kur barrierat që lidhen me aftësinë e kufizuar ndërthuren me korrupsionin zgjedhor, ndikimin e papërshtatshëm dhe kërcënime të tjera ndaj integritetit zgjedhor. Ajo nuk zëvendëson Kodin Zgjedhor, aktet e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (KQZ), legjislacionin penal apo metodologjitë formale të vëzhgimit të zgjedhjeve. Qëllimi i saj është t'i ndihmojë përdoruesit t'i kthejnë këto rregulla dhe standarde në praktikë konkrete dhe gjithëpërfshirëse për personat me aftësi të kufizuara. Kur paketa përdor terma praktikë më të gjerë se formulimi i Kodit Zgjedhor, prevalon gjithmonë terminologjia dhe procedura e përcaktuar në legjislacionin zgjedhor dhe aktet e KQZ-së në fuqi.

a. Kush duhet ta përdorë

- Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), përfshirë organet e tij drejtuese sipas Kodit Zgjedhor, si dhe administrata zgjedhore e nivelit të dytë dhe të tretë: Komisionet e Zonave të Administrimit Zgjedhor (KZAZ), Komisionet e Qendrave të Votimit (KQV) dhe Grupet e Numërimit të Votave (GNV);
- Bashkitë dhe institucionet publike përgjegjëse për mjediset e qendrave të votimit, shërbimet vendore dhe informacionin për zgjedhësit;
- Organizatat e personave me aftësi të kufizuara (OPAK), organizatat për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara dhe organizatat e shoqërisë civile;
- Vëzhguesit vendas dhe ndërkombëtarë të zgjedhjeve;
- Subjektet zgjedhore, partitë politike, kandidatët dhe ekipet e fushatës;
- Media dhe ofruesit e edukimit zgjedhor;
- Policia e Shtetit, organet e prokurorisë dhe organet e tjera kompetente për shkeljet dhe veprat penale që lidhen me zgjedhjet.

b. Për çfarë i ndihmon përdoruesit ky udhëzues

- Të identifikojnë barrierat përpara se ato të shndërrohen në përjashtim në ditën e zgjedhjeve;
- Të dallojnë mangësitë e zakonshme të aksesueshmërisë nga barrierat që krijojnë varësi dhe rreziqe për integritetin;
- Të njohin shenjat paralajmëruese të blerjes së votës, intimidimit, votimit familjar, manipulimit të ndihmës sipas nenit 108 dhe keqinformimit që prekin personat me aftësi të kufizuara;
- Të auditojnë informacionin për zgjedhësit, mjediset e qendrave të votimit, procedurën e nenit 108 të Kodit Zgjedhor, teknologjinë zgjedhore dhe mekanizmat e denoncimit, ankimit dhe mjeteve juridike;
- Të dokumentojnë incidentet në mënyrë të njëtrajtshme dhe të bazuar në prova;
- Të prioritojnë masat korrigjuese sipas urgjencës dhe dëmit të mundshëm;
- Të gjenerojnë gjetje të krahasueshme për raportimin paszgjedhor dhe reformën.

c. Pesë parime që udhëheqin përdorimin e këtij udhëzuesi

Parimi	Kuptimi operacional
Barazia	Personat me aftësi të kufizuara duhet të gëzojnë të drejtat zgjedhore në baza të barabarta me të tjerët, pa përjashtim për shkak të aftësisë së kufizuar dhe pa paragjykime për aftësinë e tyre për të marrë vendime.
Pavarësia	Pjesëmarrja e pavarur duhet të jetë parimi bazë. Ndihej sipas nenit 108 duhet të jetë e vlefshme dhe të përdoret kur kërkohet nga zgjedhësi dhe sipas kushteve ligjore.
Fshehtësia dhe zgjedhja e lirë	Masat e aksesueshmërisë duhet të mbrojnë shprehjen e lirë të vullnetit të zgjedhësit, fshehtësinë e votës dhe lirinë nga intimidimi.
Aksesueshmëria që në projektim	Aksesueshmëria fizike, e informacionit, e komunikimit dhe digjitale duhet të planifikohet paraprakisht, jo të improvizohet vetëm pasi zgjedhësi ndesh një barrierë.
Pjesëmarrja e personave me aftësi të kufizuara	OPAK-et dhe personat me lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar duhet të përfshihen në projektimin, testimin, monitorimin dhe vlerësimin e masave zgjedhore.

d. Testi bazë për të kuptuar lidhjen e aksesueshmërisë me integritetin

Bëjeni këtë pyetje sa herë identifikohet një barrierë:

A e detyron kjo barrierë zgjedhësin të mbështetet te një person tjetër, aktor politik, ofrues shërbimi ose zyrtar për të marrë informacion, për të arritur në qendrën e votimit, për të kuptuar procedurën, për të shënuar fletën e votimit, për të hedhur votën, për të denoncuar një parregullsi ose për të ushtruar një ankim zgjedhor?

- Nëse JO: trajtojeni si mangësi të aksesueshmërisë dhe korrigjojeni.
- Nëse PO: trajtojeni njëkohësisht si mangësi të aksesueshmërisë dhe si rrezik për integritetin zgjedhor.
- Nëse varësia prek zgjedhjen e lirë, fshehtësinë e votës, aksesin në përfitime/shërbime ose ekspozimin ndaj ofertave të papërshtatshme apo intimidimit: klasifikojeni si prioritet të LARTË ose KRITIK.

Pjesa I. Shqipëria: të drejtat, rregullat dhe konteksti aktual i rrezikut

1.1. Standardet ndërkombëtare

Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDDPAK) përbën standardin më të lartë të garantimit të të drejtave të njeriut, për personat me aftësi të kufizuara. Neni 29 u kërkon Shteteve Palë të garantojnë të drejtat politike dhe mundësinë që personat me aftësi të kufizuara t'i gëzojnë ato në baza të barabarta me të tjerët. Kjo përfshin procedura, ambiente dhe materiale votimi të aksesueshme dhe të lehta për t'u përdorur; mbrojtjen e fshehtësisë së votës pa intimidim; dhe, kur është e nevojshme dhe me kërkesë të zgjedhësit, asistencën nga një person i zgjedhur prej vetë zgjedhësit.[1] Neni 9 kërkon akses të barabartë në mjedisin fizik, transport, informacion dhe komunikim, përfshirë shërbimet digjitale.[2]

Vërejtjet përmbyllëse të Komitetit të KDDPAK-së për Shqipërinë, të vitit 2019, shprehën shqetësim për kufizimet ligjore të së drejtës së votës, përjashtimin nga jeta publike dhe mungesën e aksesueshmërisë përgjatë procesit zgjedhor. Komiteti rekomandoi akses fizik pa pengesa në votim, mekanizma të sigurt për ruajtjen e fshehtësisë së votës dhe materiale e informacion zgjedhor të aksesueshëm, përfshirë gjuhën e shenjave, Braille dhe formatin e lehtë për t'u lexuar e kuptuar.[3]

1.2. Kuadri ligjor kombëtar

Ligji nr. 93/2014 “Për përfshirjen dhe aksesueshmërinë e personave me aftësi të kufizuara” e përkufizon aksesueshmërinë gjerësisht si heqjen e barrierave dhe kërkon nga strukturat publike dhe jopublike, përfshirë autoritetet qendrore dhe vendore, të zbatojnë përfshirjen dhe aksesueshmërinë. Ligji njeh barrierat mjedisore, të komunikimit, infrastrukture, të qëndrimeve dhe institucionale, si dhe konceptin e përshtatjes së arsyeshme.[4]

Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë, i përditësuar me ndryshimet deri në ligjin nr. 10/2025, parashikon se zgjedhjet bëhen me votim të lirë, të fshehtë, të barabartë dhe të drejtpërdrejtë dhe se zgjedhësi voton vetëm për vete, me përjashtim të procedurës së parashikuar në nenin 108. Neni 108, me titull “Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë”, parashikon se zgjedhësi që, për arsye fizike, nuk është në gjendje të kryejë vetë procedurat e votimit mund të kërkojë ndihmën e një familjari ose të një zgjedhësi tjetër që është në listën e zgjedhësve të asaj zone të qendrës së votimit; një person mund të ndihmojë vetëm një zgjedhës; personi që ndihmon bën deklaratën përkatëse në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së; anëtarët e komisioneve të zgjedhjeve dhe sekretari nuk mund të ndihmojnë një zgjedhës sipas kësaj procedure; dhe shënimi në fletën e votimit bëhet detyrimisht në dhomën e fshehtë. Neni 108 parashikon gjithashtu masa për garantimin e hyrjes së lirë në mjedisin e qendrës së votimit për zgjedhësit e regjistruar që kanë vështirësi hyrjeje, si dhe mjete të posaçme votimi për zgjedhësit e verbër, me qëllim që ata të votojnë në mënyrë të pavarur.[5]

1.3. Pse nevojitet ky udhëzues në Shqipëri

Gjetjet e fundit të vëzhgimit tregojnë se rreziqet e aksesueshmërisë dhe të integritetit zgjedhor mund të shfaqen njëkohësisht. ODIHR raportoi se zgjedhjet parlamentare të 11 majit 2025 ishin konkurruese dhe të administruara në mënyrë profesionale, por evidentoi gjithashtu intimidim,

keqpërdorim të burimeve publike, presion ndaj punonjësve të administratës, pretendime për blerje vote dhe probleme me fshehtësinë e votës. Në ditën e zgjedhjeve u vëzhgua votim në grup, kryesisht votim familjar, si dhe votim në emër të personave të tjerë; u regjistruan gjithashtu ndërhyrje nga persona të lidhur me partitë dhe tregues të ofrimit të përfitimeve për zgjedhësit.[6]

Aksesueshmëria mbeti një shqetësim i rëndësishëm. Sipas ODIHR-it, KQZ përdori formate të aksesueshme, si interpretimin në gjuhën e shenjave për spotet televizive, ofroi disa informacione në Braille, udhëzoi strukturat e niveleve të tjera për vendosjen e rampave dhe sigurimin e hyrjeve pa pengesa, si dhe trajnoi administratën zgjedhore për asistimin e zgjedhësve me aftësi të kufizuara. ODIHR raportoi gjithashtu rreth 26,000 zgjedhës të regjistruar me aftësi të kufizuara dhe vuri në dukje se Shqipëria nuk ofronte votim në banesë apo forma të tjera të posaçme votimi për zgjedhësit që nuk mund të arrijnë në qendrat e votimit. Vëzhguesit ndërkombëtarë konstatuan se më shumë se gjysma e qendrave të votimit të vëzhguara nuk ishin mjaftueshëm të aksesueshme për t'u mundësuar personave me aftësi të kufizuara të votonin në mënyrë të pavarur.[7]

Pse kjo ka rëndësi për integritetin

Kur një zgjedhës nuk mund të hyjë në qendrën e votimit, të ketë akses në informacion, të kuptojë fletën e votimit ose të përdorë në mënyrë të pavarur teknologjinë zgjedhore, ai mund të detyrohet të mbështetet te familjarët, ndërmjetësit politikë, zyrtarët ose persona të tjerë. Kjo varësi mund të rrisë rrezikun e votimit familjar, ndihmës së imponuar, zbulimit të zgjedhjes së votës, ofrimit të përfitimeve, intimidimit ose përjashtimit efektiv nga votimi.

1.4. Termat kryesorë të përdorur në këtë udhëzues

Shënim terminologjik: Në këtë dokument, termi “votim i asistuar” përdoret si term praktik për procedurën e nenit 108 të Kodit Zgjedhor (“Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë”). Termi “votim familjar” përdoret si kategori monitorimi dhe vëzhgimi; për qëllime ligjore zbatohet rregulli i Kodit Zgjedhor se zgjedhësi voton vetëm për vete, me përjashtimin e parashikuar në nenin 108.

Termi	Përkufizimi i përdorur
Barrierë aksesueshmërie	Çdo pengesë fizike, e komunikimit, e informacionit, digjitale, procedurale, e qëndrimeve ose institucionale që pengon pjesëmarrjen zgjedhore të barabartë dhe të pavarur.
Përshtatje e arsyeshme	Një përshtatje e nevojshme dhe e përshtatshme për një zgjedhës individ, kur kërkohet, pa imponuar një barrë joproporcionale.
Rrezik për integritetin	Një rrethanë që rrit mundësinë që zgjedhja e lirë, fshehtësia, barazia, transparencia, llogaridhënia ose administrimi ligjor i zgjedhjeve të cenohen.
Rrezik korrupsioni/ndikimi të papërshtatshëm	Rreziku i përfitimit të parregullt, presionit, detyrimit, klientelizmit, blerjes së votës, keqpërdorimit të burimeve publike, manipulimit të procedurës së nenit 108 ose sjelljeve të tjera që synojnë të ndikojnë zgjedhjen apo pjesëmarrjen zgjedhore.

Termi	Përkufizimi i përdorur
Rrezik varësie	Situatë në të cilën një barrierë aksesueshmërie e bën zgjedhësin të varur nga një person apo aktor tjetër për të ushtruar një të drejtë zgjedhore.
Votim familjar	Term monitorimi/vëzhgimi për rastet kur një familjar voton në emër të zgjedhësit ose kontrollon zgjedhjen e tij. Për qëllime ligjore, Kodi Zgjedhor parashikon se zgjedhësi voton vetëm për vete, me përjashtim të procedurës së nenit 108.
Votim i asistuar	Term praktik i këtij dokumenti për procedurën e nenit 108 (“Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë”), ku zgjedhësi kërkon ndihmë sipas kushteve dhe garancive ligjore, duke ruajtur vullnetin e tij dhe fshehtësinë e votës.
OPAK	Organizatë e personave me aftësi të kufizuara: organizatë që përfaqëson personat me aftësi të kufizuara dhe drejtohet ose qeveriset prej tyre.
KQZ dhe organet drejtuese	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ) është institucioni përgjegjës për organizimin dhe administrimin e zgjedhjeve. Organet drejtuese të tij janë Komisioneri Shtetëror i Zgjedhjeve (Komisioneri/KSHZ), Komisioni Rregullator (Rregullatori/KRR) dhe Komisioni i Ankimimeve dhe Sanksioneve (KAS).
Administrata zgjedhore	Në nivelin e dytë veprojnë Komisionet e Zonave të Administrimit Zgjedhor (KZAZ); në nivelin e tretë veprojnë Komisionet e Qendrave të Votimit (KQV) dhe Grupet e Numërimit të Votave (GNV), sipas organizimit të përcaktuar nga Kodi Zgjedhor dhe aktet e KQZ-së.
VNV / GNV	VNV: Vendi i Numërimit të Votave. GNV: Grupi i Numërimit të Votave, i cili kryen vlerësimin dhe numërimin e votave sipas rregullave zgjedhore.
PEI / PEVN	PEI: Pajisja Elektronike e Identifikimit, e përdorur për identifikimin elektronik të zgjedhësve. PEVN: Pajisja Elektronike e Votimit dhe Numërimit, kur përdoret votimi dhe numërimi elektronik.
Denoncim / ankim zgjedhor	Denoncimi përdoret për raportimin e një veprimi ose mosveprimi që cenon rregullsinë e zgjedhjeve apo të një shkeljeje të konstatuar. Ankimin kundër një vendimi të Komisionerit ose KZAZ-së e depozitojnë subjektet që kanë legjitimitet sipas Kodit Zgjedhor; shqyrtimi administrativ bëhet nga KAS-i.

Pjesa II. Aksesueshmëria dhe integriteti përgjatë ciklit zgjedhor

Tabela më poshtë paraqet hartën kryesore të rreziqeve të cënimit të integritetit zgjedhor për shkaqe që lidhen me mungesën e aksesueshmërisë. Ajo duhet të përdoret gjatë takimeve të planifikimit, vlerësimeve parazgjedhore, trajnimit të vëzhguesve dhe analizës paszgjedhore. Tabela lidh në mënyrë të qëllimshme çdo barrierë aksesueshmërie me cenueshmërinë e integritetit që ajo mund të krijojë.

Faza	Barriera tipike e aksesueshmërisë	Cenueshmëria e integritetit / korrupsionit	Aktorët kryesorë
1. Lista e zgjedhësve / regjistrimi	Informacion i paaksesueshëm; zyra ose faqe interneti të paaksesueshme; informacioni mbi nevojat për përshtatje nuk komunikohet kur është i nevojshëm	Përrjashtim nga lista; varësi nga ndërmjetësit; mbledhje ose keqpërdorim i të dhënave personale; mbështetje selektive	Zyrat e gjendjes civile, bashkitë, KQZ dhe strukturat e tjera përgjegjëse sipas legjislacionit për listat e zgjedhësve
2. Edukimi i zgjedhësve	Mungesë e gjuhës së shenjave, titrave, audios, Braille, shkronjave të mëdha, formatit të lehtë për t'u lexuar e kuptuar ose përmbajtjes digjitale të aksesueshme	Varësi nga familjarë/aktorë partiakë për informacion; keqinformim; moskuptim i fletës së re të votimit ose i teknologjisë	KQZ, media, OPAK, OSHC, partitë
3. Fushata dhe komunikimi me zgjedhësit	Tubime, debate, programe politike ose përmbajtje në internet të paaksesueshme	Zgjedhja politike ndikohet nga informacion i aksesueshëm vetëm nga njëra palë; klientelizëm i synuar; përfitime të paraqitura si “ndihmë”	Subjektet zgjedhore, partitë politike, kandidatët, media, OSHC-të
4. Transporti dhe mobilizimi	Mungesë e transportit publik/neutral të aksesueshëm drejt qendrës së votimit	Varësi nga transporti i organizuar nga partitë; transport i kushtëzuar; monitorim i pjesëmarrjes; ekspozim ndaj blerjes së votës	Bashkitë, partitë, vëzhguesit, organet kompetente
5. Akses në qendrën e votimit	Shkallë, dyer të ngushta, rrugë e paaksesueshme, dhomë e fshehtë e papërshtatshme, mbipopullim	Ndihmë e imponuar; humbje e fshehtësisë; zgjedhësi nuk lejohet të votojë; ndërmjetësi partiak ose familjar merr kontrollin	Bashkitë/administruesit e godinave, KZAZ, KQV, KQZ
6. Identifikimi elektronik / dhënia e fletës së votimit	Pajisja Elektronike e Identifikimit (PEI) ose procedura përkatëse nuk mund të përdoret apo nuk kuptohet nga zgjedhësi	“Ndihmë” jozyrtare; trajtim i pabarabartë; dekurajim i zgjedhësit; shqetësime për identitetin/privatësinë	KQV, operatori teknik i PEI-së, KQZ

Faza	Barriera tipike e aksesueshmërisë	Cenueshmëria e integritetit / korrupsionit	Aktorët kryesorë
7. Shënimi i votës dhe procedura e nenit 108	Mungesë e mjeteve për votim të pavarur; ndihma nuk kërkohet lirisht nga zgjedhësi; personi që ndihmon nuk plotëson kushtet ose garancitë ligjore	Votim në emër të tjetrit/votim familjar; detyrim; personi që ndihmon shënon një zgjedhje tjetër; zbulim i votës; ndihmë e përsëritur në kundërshtim me nenin 108	KQV, vëzhguesit, KZAZ, KQZ
8. Votimi elektronik	Ndërfaqja, kufijtë kohorë ose udhëzimet nuk janë të aksesueshme	Varësi nga operatori teknik/personi i tretë; cenim i fshehtësisë; pamundësi për të përfunduar votimin në mënyrë të pavarur	KQZ, KQV, operatori teknik i pajisjes elektronike/ strukturat teknike përgjegjëse
9. Numërimi i votave / administrimi i rezultateve / vëzhgimi	Vendi i Numërimit të Votave (VNV), paraqitja e rezultateve ose informacioni nuk janë të aksesueshme për vëzhguesit/kandidatët me aftësi të kufizuara	Kontroll publik më i dobët; përjashtim i vëzhguesve me aftësi të kufizuara; transparencë dhe llogaridhënie më e dobët	KZAZ, Grupet e Numërimit të Votave (GNV), KQZ
10. Denoncimet, ankimet zgjedhore dhe mjetet juridike	Informacioni, portalet/formularët, afatet, seancat ose përshtatjet e nevojshme për denoncim, ankim administrativ apo shqyrtim gjyqësor janë të paaksesueshme	Shkeljet mbeten të paraportuara; subjektet me legjitimitet pengohen të ushtrojnë të drejtën e ankimit; akses selektiv ose joefektiv në mjetet juridike	KQZ/KAS, Kolegji Zgjedhor Gjyqësor, organet e tjera kompetente, OSHC-të, OPAK-et

Klasifikimi i nivelit të prioritetit

Niveli	Kuptimi	Reagimi i kërkuar
I ULËT	Ekziston një mangësi, por zgjedhësi mund të marrë pjesë në mënyrë të pavarur dhe fshehtësia/zgjedhja e lirë nuk cenohen.	Korrigjohet në kuadër të planifikimit të zakonshëm.
I MODERUAR	Barriera shkakton vonesë, vështirësi ose nevojë për mbështetje të kufizuar nga një person tjetër, por nuk ka prova të ndikimit të papërshtatshëm.	Korrigjohet para ditës së zgjedhjeve; monitorohet.

Niveli	Kuptimi	Reagimi i kërkuar
I LARTË	Barriera e detyron zgjedhësin të varet nga një person i tretë, cenon pjesëmarrjen e pavarur ose krijon një mundësi të besueshme për presion, ofrim përfitimesh ose humbje të fshehtësisë.	Masa të menjëhershme zbutëse dhe monitorim i synuar.
KRITIK	Ka prova ose pretendim të besueshëm për detyrim, blerje vote, votim në emër të tjetrit/votim familjar, mohim të votës, përjashtim sistematik ose manipulim të qëllimshëm të procedurës së nenit 108.	Dokumentohet, mbrohet zgjedhësi, referohet përmes kanaleve ligjore të raportimit/ankimit dhe ruhen provat.

Pjesa III. Nëntë profile prioritare të rrezikut

Rreziku 1. Mjedisi i paaksesueshëm i votimit krijon varësi të detyruar

Zgjedhësi nuk mund të arrijë ose të lëvizë brenda qendrës së votimit, të përdorë dhomën e fshehtë, të lexojë sinjalistikën, të presë në radhë në mënyrë të sigurt ose ta përfundojë procesin pa ndihmën e një personi tjetër, e cila nuk do të ishte e nevojshme në kushte të aksesueshme.

Shenja paralajmëruese

- Hyrja arrihet vetëm përmes shkallëve ose një rampe të përkohshme të pasigurt
- Dera/rruga e kalimit është tepër e ngushtë për karrige me rrota ose pajisje lëvizshmërie
- Dhoma e fshehtë ose kutia e votimit është vendosur në një lartësi të paaksesueshme
- Ndriçim i dobët ose organizim i paqartë i mjedisit
- Zgjedhësit i kërkohet të qëndrojnë jashtë ndërsa një person tjetër hyn në emër të tij

Masa parandaluese / korrigjuese

- Auditoni mjediset mjaftueshëm përpara ditës së zgjedhjeve
- Përdorni, kur është e mundur, mjedise të aksesueshme në katin përdhes
- Vendosni rampa sipas standardeve ose zgjidhje portative vetëm kur janë të sigurta dhe të përdorshme
- Testoni të gjithë itinerarin me persona që përdorin pajisje të ndryshme lëvizshmërie
- Siguroni dhomë/tavolinë votimi dhe vende uljeje të aksesueshme
- Zhvendosni qendrën e votimit nëse barrierat nuk mund të hiqen në mënyrë efektive

Shënim për integritetin

Nëse mungesa e aksesueshmërisë e detyron zgjedhësin t'ia kalojë kontrollin e procesit të votimit një personi tjetër, çështja duhet të klasifikohet me prioritet të LARTË edhe kur personeli i qendrës së votimit ka qëllime të mira.

Rreziku 2. Informacioni i paaksesueshëm krijon varësi informative dhe rrezik keqinformimi

Zgjedhësi nuk mund të përdorë informacionin zyrtar në një format të aksesueshëm për të dhe, për pasojë, varet nga familjarët, aktivistët partiakë ose burimet jozyrtare për të mësuar ku dhe si votohet ose si plotësohet fleta e votimit.

Shenja paralajmëruese

- Video zyrtare pa titra ose pa interpretim në gjuhën e shenjave
- Dokumente PDF ose imazhe që nuk mund të lexohen nga programet e leximit të ekranit
- Mungesë e shpjegimit të alternativave të fletës së votimit në gjuhë të thjeshtë ose në format të lehtë për t'u lexuar e kuptuar
- Mungesë e alternativave në audio, me shkronja të mëdha ose në Braille, kur nevojiten
- Procedurat e reja të votimit shpjegohen vetëm përmes tekstit kompleks

Masa parandaluese / korrigjuese

- Publikoni informacionin njëkohësisht në formate të aksesueshme
- Përdorni titra, gjuhë të shenjave, përshkrim audio kur është i nevojshëm, tekst alternativ për imazhet dhe dokumente të aksesueshme në internet
- Jepni udhëzime në gjuhë të thjeshtë dhe në format të lehtë për t'u lexuar e kuptuar
- Testoni materialet me OPAK-et përpara publikimit
- Sigurohuni që informacioni zyrtar të gjendet më lehtë se alternativat partiake ose jozyrtare

Shënim për integritetin

Aksesueshmëria e informacionit është një garanci për integritetin, sepse zvogëlon varësinë nga aktorë që mund të kenë interes të ndikojnë te zgjedhësi.

Rreziku 3. Procedura e nenit 108 (“Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë”) manipulohet

Ndihma e kërkuar nga zgjedhësi sipas nenit 108 përdoret për të drejtuar, vëzhguar, zëvendësuar ose zbuluar zgjedhjen e tij, në kundërshtim me qëllimin dhe garancitë e procedurës.

Shenja paralajmëruese

- Personi që do të ndihmojë përcaktohet nga familja, një subjekt politik ose person tjetër pa kërkesën dhe vullnetin e zgjedhësit
- I njëjti person ndihmon më shumë se një zgjedhës, në kundërshtim me nenin 108
- Personi që ndihmon përgjigjet në vend të zgjedhësit ose shënon fletën e votimit pa ndjekur udhëzimet e tij
- Personi që ndihmon ndikon në zgjedhjen e subjektit zgjedhor/kandidatit ose e bën publike votën
- Një anëtar i komisionit të zgjedhjeve, sekretari i KQV-së ose një person tjetër i paautorizuar e kryen ndihmën në kundërshtim me nenin 108
- Zgjedhësi duket i frikësuar ose nuk është në gjendje të komunikojë privatisht

Masa parandaluese / korrigjuese

- Pyeteni drejtpërdrejt zgjedhësin nëse kërkon ndihmë sipas nenit 108 dhe respektoni vullnetin e tij për personin që do ta ndihmojë, brenda kushteve ligjore
- Zbatoni në mënyrë të njëtrajtshme garancitë e nenit 108
- Siguroni që personi që ndihmon të bëjë deklaratën e kërkuar në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së
- Zbatoni rregullin se një person mund të ndihmojë vetëm një zgjedhës që nuk mund të votojë vetë
- Siguroni që ndihma sipas nenit 108 të jepet vetëm sipas kërkesës dhe udhëzimeve të zgjedhësit, pa persona të tretë të panevojshëm dhe pa detyrim
- Kur janë të parashikuara dhe të disponueshme, përdorni mjetet e posaçme të votimit dhe përshtatjet që mundësojnë votimin e pavarur, përpara se varësia nga një person tjetër të bëhet e nevojshme

Shënim për integritetin

Ndihma e ligjshme sipas nenit 108 mbështet ushtrimin e së drejtës së votës; ndihma e kontrolluar ose e imponuar mund të shndërrohet në votim në emër të tjetrit ose votim familjar.

Rreziku 4. Blerja e votës dhe ofrimi i përfitimeve materiale shënjestrojnë cenueshmërinë e lidhur me aftësinë e kufizuar

Para, mallra, transport, favore, shërbime ose premtime ofrohen ose kushtëzohen me mbështetje politike, sidomos kur personat varen nga përfitimet, shërbimet vendore, kujdestarët ose ndihma e personave të tjerë.

Shenja paralajmëruese

- Shpërndarje parash/dhuratash pranë komuniteteve të personave me aftësi të kufizuara ose menjëherë përpara votimit
- Premtim për përfitim për shkak të aftësisë së kufizuar, pajisje ndihmëse, shërbim ose përsheptim procedure i lidhur me mbështetjen politike
- Transport i organizuar nga partia i shoqëruar me udhëzime ose monitorim
- Zgjedhësit i kërkohet të provojë si ka votuar
- Përfshirje e pazakontë e ofruesve të shërbimeve ose zyrtarëve vendorë në mobilizimin e fushatës

Masa parandaluese / korrigjuese

- Jepni informacion të qartë dhe të aksesueshëm se blerja e votës është e paligjshme dhe vota është e fshehtë
- Ndani shërbimet publike/sociale nga strukturat e fushatës
- Dokumentoni ofertat, kushtet, datat dhe aktorët pa ekspozuar zgjedhësin
- Përdorni kanale konfidenciale raportimi të aksesueshme për persona me lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar
- Bashkëpunoni me organet kompetente kur sjellja mund të përbëjë vepër penale zgjedhore

Shënim për integritetin

Varësia ekonomike ose nga shërbimet nuk duhet të trajtohet kurrë si pëlqim për ndikim politik.

Rreziku 5. Intimidimi, presioni ose klientelizmi cenojnë zgjedhjen e lirë

Zgjedhësi vihet nën presion nga një familjar, kujdestar, punëdhënës, punonjës publik, ofrues shërbimi, aktivist politik ose autoritet vendor për të votuar, për të mos votuar ose për të treguar zgjedhjen e tij.

Shenja paralajmëruese

- Kërcënime lidhur me përfitimet, punësimin, strehimin, shërbimet ose mbështetjen
- Kujdestari këmbëngul ta shoqërojë zgjedhësin kundër dëshirës së tij
- Persona të lidhur me partitë qëndrojnë te hyrja dhe mbajnë shënim se kush voton

Udhëzues praktik për aksesueshmërinë dhe rreziqet e korrupsionit në pjesëmarrjen zgjedhore të personave me aftësi të kufizuara në Shqipëri

- Zgjedhësi ngurron të flasë në prani të familjarit/ofruesit të shërbimit
- Burimet publike ose autoriteti zyrtar përdoren për të mobilizuar apo ushtruar presion mbi zgjedhësit

Masa parandaluese / korrigjuese

- Krijoni mundësi private që zgjedhësi të komunikojë me administratën zgjedhore
- Mbani personat e paaautorizuar larg procesit të votimit
- Trajtoni administratën zgjedhore dhe, në veçanti, anëtarët e sekretarin e KQV-së të njohin shenjat e detyrimit pa përdorur stereotipe për aftësinë e kufizuar
- Siguroni rrugë konfidenciale referimi/raportimi
- Dokumentoni modelet e përsëritura, jo vetëm incidentet individuale

Shënim për integritetin

Nevoja e një personi për mbështetje nuk e zvogëlon të drejtën e tij për të bërë një zgjedhje politike të lirë.

Rreziku 6. Barrierat e transportit kthehen në kontroll politik të aksesit

Zgjedhësi mund të marrë pjesë vetëm nëse një person tjetër kontrollon transportin drejt qendrës së votimit.

Shenja paralajmëruese

- I vetmi transport i disponueshëm është i lidhur me një parti politike
- Transporti u ofrohet në mënyrë selektive mbështetësve të njohur
- Shoferi/organizatori pyet për synimin e votës
- Grupe zgjedhësish dërgohen në qendrën e votimit nën mbikëqyrje
- Zgjedhësit kanë frikë se do të humbasin transportin e kthimit nëse nuk binden

Masa parandaluese / korrigjuese

- Hartëzoni barrierat e transportit përpara ditës së zgjedhjeve
- Bëni publike alternativat neutrale dhe të aksesueshme të transportit, kur ekzistojnë
- Monitoroni transportin e organizuar për shenja të ofrimit të përfitimeve ose detyrimit
- Mos supozoni se çdo transport i organizuar është i paligjshëm; vlerësoni kushtet, kontrollin dhe presionin politik
- Siguroni që zgjedhësve të mos u kërkohet të deklarojnë apo provojnë zgjedhjen e tyre politike

Shënim për integritetin

Mbështetja me transport shndërrohet në rrezik për integritetin kur aksesit kushtëzohet me bindje politike ose përdoret për monitorimin e zgjedhësve.

Rreziku 7. Teknologjia zgjedhore krijon rreziqe të reja varësie ose cenimi të fshehtësisë

Identifikimi elektronik i zgjedhësve përmes PEI-së, votimi elektronik me PEVN (kur përdoret), portalet/faqet e internetit ose informacioni digjital nuk mund të përdoren në mënyrë të pavarur nga zgjedhës me lloje të caktuara të aftësisë së kufizuar.

Shenja paralajmëruese

- Ekran me prekje pa modalitet të aksesueshëm
- Kohë e pamjaftueshme për të përfunduar votimin
- Udhëzimet audio mungojnë ose nuk mund të dëgjohen privatisht
- Operatori teknik i PEI-së ose PEVN-së merr kontrollin e ndërveprimit të zgjedhësit me pajisjen përtej rolit procedural të përcaktuar nga KQZ-ja
- Edukimi zgjedhor nuk jep mundësi për ushtrim paraprak përpara ditës së zgjedhjeve

Masa parandaluese / korrigjuese

- Përfshini kërkesat e aksesueshmërisë në prokurim dhe testim
- Kryeni testim me përdorues që kanë lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar
- Siguroni mundësi të aksesueshme për ushtrim/demonstrim përpara ditës së zgjedhjeve
- Përcaktoni qartë, në përputhje me aktet dhe materialet e KQZ-së, rolin dhe kufijtë e veprimeve të operatorëve teknikë të PEI-së dhe PEVN-së
- Siguroni që procedurat alternative të ruajnë barazinë dhe fshehtësinë

Shënim për integritetin

Teknologjia duhet të zvogëlojë barrierat, jo t'ia kalojë kontrollin e votës operatorit ose shoqëruesit.

Rreziku 8. Mungesat në të dhënat për aftësinë e kufizuar fshehin përjashtimin

Autoritetet nuk kanë informacion të besueshëm për barrierat, përshtatjet ose incidentet, duke e bërë të padukshëm përjashtimin sistematik.

Shenja paralajmëruese

- Nuk ka të dhëna për qendrat e votimit të paaksesueshme
- Nuk ka të dhëna të ndara për denoncimet/ankimet që lidhen me aksesueshmërinë ose për rastet e përdorimit të procedurës së nenit 108
- Nuk ka evidencë për përshtatjet e kërkuara/ofruara
- Barrierat e përsëritura raportohen vetëm në mënyrë anekdotike
- Të dhënat për aftësinë e kufizuar mbledhen pa garanci privatësie ose pa qëllim të qartë

Masa parandaluese / korrigjuese

- Mbledhni vetëm të dhënat e nevojshme për planifikimin dhe monitorimin e aksesueshmërisë
- Mbron të dhënat personale dhe shmangni zbulimin e panevojshëm të informacionit mjekësor
- Regjistroni të dhëna për aksesueshmërinë e mjediseve dhe incidentet
- Përdorni konsultimin me OPAK-et për interpretimin e gjetjeve
- Publikoni rezultate të agreguara dhe masat korrigjuese

Shënim për integritetin

Të dhënat duhet të mbështesin të drejtat dhe llogaridhënien, jo të etiketojnë apo ekspozojnë zgjedhës individualë.

Rreziku 9. Denoncimet, ankimet zgjedhore dhe mjetet juridike të paaksesueshme lejojnë vazhdimin e shkeljeve

Një zgjedhës nuk mund të denoncojë në mënyrë efektive një parregullsi, ose një subjekt me legjitimitet sipas Kodit Zgjedhor nuk mund të ushtrojë ankimin ndaj një vendimi, sepse informacioni, formularët/portalet, afatet, seancat ose kanalet e komunikimit janë të paaksesueshme.

Shenja paralajmëruese

- Formulari ose portali për denoncim/ankim nuk është i aksesueshëm për teknologjitë asistuese
- Linja telefonike nuk mund të përdoret nga personat që nuk dëgjojnë ose nuk komunikojnë me të folur
- Nuk shpjegohen qartë afatet, legjitimiteti dhe organi kompetent për ankimin zgjedhor
- Zyra fizike ose sporteli për paraqitjen e denoncimit apo depozitimin e ankimit zgjedhor është i paaksesueshëm
- Nuk ofrohen përshtatje për persona me aftësi të kufizuara në dëgjim, shikim, intelektuale ose psikosociale

Masa parandaluese / korrigjuese

- Ofroni informacion dhe kanale të aksesueshme për denoncim dhe, për subjektet me legjitimitet, për depozitimin e ankimeve zgjedhore
- Përdorni gjuhë të thjeshtë dhe formate digjitale të aksesueshme
- Ofroni përshtatje të arsyeshme gjatë seancave/procedurave
- Lejoni mbështetjen nga një person i besuar pa zëvendësuar vullnetin e ankuesit
- Evidentoni denoncimet dhe ankimet që lidhen me aftësinë e kufizuar, si dhe kohën dhe mënyrën e trajtimit të tyre

Shënim për integritetin

Një mjet juridik i paaksesueshëm e shndërron një barrierë të vetme në dështim të llogaridhënies.

Pjesa IV. Mjete/Formularë praktikë

Mjetet në vijim janë hartuar për përdorim në një sistem vëzhgimi apo monitorimi institucional. Kur një mjet identifikon rrezik të LARTË ose KRITIK, përdoruesit duhet ta regjistrojnë çështjen në Formularin e Raportimit të Incidentit dhe në Planin e Masave Korrigjuese.

Mjeti 1. Vetëvlerësimi i gatishmërisë institucionale

Përdoren 60–90 ditë përpara ditës së zgjedhjeve dhe përsëriteni përpara shpërndarjes së materialeve zgjedhore.

Fusha	Kontrolli	Statusi	Shënime
Qeverisja	Është caktuar një pikë kontakti përgjegjëse për përfshirjen e personave me aftësi të kufizuara dhe koordinimin me OPAK-et.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Konsultimi	Personat me lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar janë konsultuar për informacionin e zgjedhësve, aksesin në qendrat e votimit dhe teknologjinë.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Të dhënat	Informacioni për aksesueshmërinë e qendrave të votimit (ambjentet e jashtme, hyrja dhe ambjentete të brendshme) është i përditësuar dhe i verifikuar.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Mjediset	Për qendrat e votimit të paaksesueshme ekziston një plan i dokumentuar për korrigjim ose zhvendosje.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Informacioni	Informacioni bazë për zgjedhësit ofrohet në formate digjitale të aksesueshme, me titra/gjuhë të shenjave, në gjuhë të thjeshtë/format të lehtë për t'u lexuar e kuptuar dhe në formate të tjera të nevojshme.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Trajnimi	Trajnimi i KZAZ/KQV-ve përfshin të drejtat e personave me aftësi të kufizuara, komunikimin me respekt, procedurën e nenit 108, ruajtjen e fshehtësisë dhe parandalimin e votimit në emër të tjetrit/votimit familjar.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Procedura e nenit 108	Procedura “Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë” dhe deklarata në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së janë përfshirë në materialet ndihmëse dhe skenarët e trajnimit.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme

Fusha	Kontrolli	Statusi	Shënime
Votimi i pavarur	Janë planifikuar dhe shpërndarë mjetet e posaçme të votimit për zgjedhësit e verbër , është hartuar dhe zbatuar një plan trajnimi për administartën zgjedhore dhe zgjedhësit e verbër, dhe janë planifikuar dhe shpërndarë përshtatje të tjera të nevojshme për votim sa më të pavarur për zgjedhësit e tjerë me aftësi të kufizuara	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Paisjet elektronike	Pajisjet elektronike kur përdoren, janë testuar për aksesueshmëri dhe procedurat e operatorëve janë të qarta.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Transporti	Barrierat e njohura të transportit në nivel vendor dhe alternativat neutrale janë hartëzuar ose komunikuar.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Reagimi ndaj incidenteve	Administrata zgjedhore di si të regjistrojë dhe referojë intimidimin, ofrimin e përfitimeve, shkeljet e procedurës së nenit 108 dhe mohimin e aksesit.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Denoncimet / ankimet	Informacioni dhe kanalet për denoncime janë të aksesueshme; për subjektet me legjitimitet, edhe informacioni dhe procedura për ankimin zgjedhor janë të aksesueshme.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Monitorimi	Vëzhguesit/monitoruesit kanë tregues specifikë për aftësinë e kufizuar dhe dallojnë procedurën e ligjshme të nenit 108 nga votimi në emër të tjetrit/votimi familjar.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Privatësia	Informacioni që lidhet me aftësinë e kufizuar mbledhet vetëm kur është i nevojshëm dhe mbrohet.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme
Pas zgjedhjeve	Ekziston një proces për shqyrtimin e incidenteve që lidhen me aftësinë e kufizuar dhe publikimin e masave korrigjuese.	Po / Pjesërisht / Jo	Prova / masa e nevojshme

Mjeti 2. Regjistri i integruar i rrezeqeve të aksesueshmërisë dhe integritetit

Barriera / çështja	Kush preket?	A krijohet varësi?	Rreziku për integriteti n	Prioritet i	Masa e menjëhershme	Përgjegjësi / afati
Shembull : hyrja ka vetëm shkallë	Përdoruesi t e karrigeve me rrota / disa të moshuar	Po – kërkon ngritje fizike ose akses zëvendësue s	Humbje e aksesit të pavarur; mundësi për asistencë të detyruar	I LARTË	Siguroi akses sipas standardeve ose zhvendosni qendrën	Bashkia/KZA Z – para ditës së zgjedhjeve

Mjeti 3. Auditimi i aksesueshmërisë së informacionit për zgjedhësit

Kontrolli	Vlerësimi
Faqet e internetit mund të navigohen me tastierë dhe me program leximi të ekranit	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Imazhet kanë tekst alternativ kuptimplotë	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Dokumentet PDF janë të strukturuar/aksesueshme dhe teksti mund të përzgjidhet	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Videot kanë titra të sakta	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Mesazhet kryesore video përfshijnë interpretim në gjuhën e shenjave, kur është e nevojshme	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Për udhëzimet thelbësore të votimit ofrohet version audio	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Për procedurat komplekse ka shpjegim në gjuhë të thjeshtë / format të lehtë për t'u lexuar e kuptuar	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Kur nevojitet, ofrohet version me shkronja të mëdha dhe kontrast të lartë	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Informacioni shpjegon procedurën e nenit 108, kushtet për personin që ndihmon dhe garancitë e fshehtësisë	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Informacioni shpjegon fshehtësinë e votës dhe ndalimin e ndikimit të papërshtatshëm	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Informacioni zyrtar gjendet lehtë dhe publikohet në kohë	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Materialet janë testuar me persona me aftësi të kufizuara	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo

Shenjë paralajmëruese

Nëse një zgjedhës mund ta kuptojë procedurën vetëm përmes një familjari, aktivisti partiak ose ndërmjetësi joformal, regjistroni një rrezik të aksesueshmërisë së informacionit dhe vlerësoni nëse kjo varësi mund të ndikojë në zgjedhjen politike.

Mjeti 4. Auditimi parazgjedhor i aksesueshmërisë dhe integritetit të qendrës së votimit

Fusha	Kontrolli minimal	Rezultati	Masa e nevojshme
Rruga e jashtme	Rrugë e vazhdueshme, e qëndrueshme dhe pa pengesa nga rruga/parkimi/stacioni i transportit	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Hyrja	Hyrje pa shkallë ose me rampë të sigurt; gjerësi e mjaftueshme; derë e përdorshme	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Rruga e brendshme	Karrigia me rrota/pajisja e lëvizshmërisë mund të arrijë te tavolina e identifikimit, dhoma e fshehtë dhe kutia e votimit	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Sinjalistika	Shenja orientuese të qarta, me kontrast të lartë dhe të kuptueshme	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Ndriçimi	I mjaftueshëm për lexim dhe lëvizje të sigurt	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Radha	Ka mundësi për përparësi/vende uljeje pa veçuar ose stigmatizuar zgjedhësit	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Dhoma e fshehtë	Lartësi/hapësirë e aksesueshme dhe fshehtësi për zgjedhës ulur ose në këmbë	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Kutia/pajisja e votimit	Mund të arrihet dhe përdoret në mënyrë të pavarur	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Mjete të posaçme votimi	Mjetet e posaçme të votimit të parashikuara për zgjedhësit e verbër janë të disponueshme kur kërkohen; KQV-ja di si t'i ofrojë dhe shpjegojë përdorimin e tyre	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Privatësia	Ndihma sipas nenit 108 mund të kryhet pa persona të tretë të panevojshëm që dëgjojnë ose shohin votën	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Persona të paautorizuar	Asnjë aktivist partiak ose person tjetër i paautorizuar nuk kontrollon hyrjen, aksesin ose procedurën e ndihmës sipas nenit 108	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	
Libri i Protokollit / evidentimi	KQV-ja ka Librin e Protokollit të Mbledhjeve dhe dokumenton rastet/deklaratat që kërkohen nga procedurat zgjedhore	☐ Kalon ☐ Nuk kalon	

Mjeti 5. Lista e kontrollit për garancitë e procedurës së nenit 108

Hapi	Garancia
1	Drejtojuni drejtpërdrejt zgjedhësit. Mos komunikoni vetëm me personin që e shoqëron.
2	Pyeteni zgjedhësin nëse kërkon ndihmë sipas nenit 108. Mos supozoni se ndihma është e nevojshme vetëm për shkak të aftësisë së kufizuar.
3	Kur është e mundur dhe kur mjetet janë të parashikuara, ofroni fillimisht një mjet të posaçëm votimi ose përshtatje që mundëson votimin e pavarur.
4	Nëse zgjedhësi kërkon ndihmë, respektoni vullnetin e tij për personin që do ta ndihmojë, brenda kushteve të nenit 108.
5	Verifikoni se personi që do të ndihmojë plotëson kushtet e nenit 108 dhe nuk ka ndihmuar një zgjedhës tjetër.
6	Siguroni që personi që ndihmon të bëjë deklaratën në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së dhe t'i kujtohen detyrimet për të ndjekur udhëzimet e zgjedhësit, për të mos ndikuar në vendimin e tij dhe për të mos bërë publike votën.
7	Mos lejoni që anëtarët e komisioneve të zgjedhjeve ose sekretari të ndihmojnë një zgjedhës sipas procedurës së nenit 108.
8	Siguroni që shënimi në fletën e votimit të bëhet detyrimisht në dhomën e fshehtë, sipas nenit 108.
9	Nëse ka tregues intimidimi ose presioni, ndiqni procedurat për ruajtjen e rendit, dokumentimin dhe referimin e rastit pa cenuar fshehtësinë e votës.
10	Regjistroni në mënyrën e parashikuar çdo parregullsi, refuzim, presion, ndihmë të përsëritur në kundërshtim me ligjin ose cenim të fshehtësisë.

Mjeti 6. Formulari i vëzhgimit të përfshirjes së personave me aftësi të kufizuara dhe integritetit në ditën e zgjedhjeve

Çështja e vëzhgimit	Rezultati	Shënime / prova
Numri i QV-së / bashkia / ora		
A është hyrja e aksesueshme pa pasur nevojë që zgjedhësi të mbahet ose ngrihet fizikisht?	☐ Po ☐ Jo	
A mundëson organizimi i brendshëm lëvizje të pavarur dhe ruajtjen e fshehtësisë?	☐ Po ☐ Jo	
A janë të dukshme/të disponueshme udhëzime të aksesueshme për zgjedhësit?	☐ Po ☐ Jo	
A janë të disponueshme mjetet e posaçme të votimit dhe a di KQV-ja si t'i ofrojë/përdorë sipas procedurave?	☐ Po ☐ Jo	
A është i disponueshëm Libri i Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së dhe a dokumentohen deklaratat/rastet e kërkuara nga procedura e nenit 108?	☐ Po ☐ Jo	
A është vëzhguar votim në grup/familjar ose votim në emër të një zgjedhësi tjetër?	☐ Po ☐ Jo	
A është vëzhguar i njëjti person duke ndihmuar më shumë se një zgjedhës sipas nenit 108?	☐ Po ☐ Jo	
A ka ndikuar personi që ndihmon, një vëzhgues, anëtar ose sekretar i KQV-së apo person tjetër në zgjedhjen e zgjedhësit?	☐ Po ☐ Jo	
A është vëzhguar që një anëtar i komisionit të zgjedhjeve ose sekretari të ndihmojë një zgjedhës sipas nenit 108, në kundërshtim me Kodin Zgjedhor?	☐ Po ☐ Jo	
A ka ndonjë tregues të blerjes së votës, dhuratave, transportit të kushtëzuar ose ofrimit të përfitimeve?	☐ Po ☐ Jo	
A ka ndonjë barrierë në PEI/PEVN ose në procedurën teknologjike që e bën pjesëmarrjen jo të pavarur?	☐ Po ☐ Jo	
A ka ndërhyrë operatori teknik i PEI-së/PEVN-së përtej rolit procedural të përcaktuar nga KQZ-ja, duke krijuar varësi ose rrezik për fshehtësinë?	☐ Po ☐ Jo	

Çështja e vëzhgimit	Rezultati	Shënime / prova
A është cenuar fshehtësia e votës për ndonjë zgjedhës me aftësi të kufizuar?	☐ Po ☐ Jo	
Masa e marrë / personi i njoftuar		

Mjeti 7. Formulari i raportimit të incidentit

Fusha	Regjistrimi
Data / ora / vendndodhja	
Qendra e votimit / institucioni	
Kodi i raportuesit / vëzhguesit (shmangni të dhënat personale të panevojshme)	
Lloji i incidentit	☐ Mohim aksesit ☐ Votim në emër të tjetrit/votim familjar ☐ Shkelje e procedurës së nenit 108 ☐ Intimidim/presion ☐ Blerje vote/ofrim përfitimi ☐ Barrierë në përdorimin e pajisjes elektronike ☐ Barrierë informacioni ☐ Barrierë në denoncim/ankim ☐ Tjetër
Personi/personat e prekur	Përshkruani vetëm informacionin e nevojshëm për të kuptuar incidentin.
Çfarë ndodhi?	
A u detyrua zgjedhësi të varej nga një person tjetër?	☐ Po ☐ Jo Nëse po, nga kush?
A u cenua fshehtësia ose zgjedhja e lirë?	☐ Po ☐ Jo ☐ E paqartë
Provat	☐ Vëzhgim i drejtpërdrejtë ☐ Deklarim i zgjedhësit ☐ Foto/video kur lejohet me ligj ☐ Dokument ☐ Dëshmitar ☐ Tjetër
Organi/struktura e njoftuar ose kanali i denoncimit/ankimit	
Autoriteti/organi i njoftuar	
Prioriteti	☐ I ulët ☐ I moderuar ☐ I lartë ☐ Kritik
Ndjekja e mëtejshme e nevojshme	

Mos shkakto dëm

Mos ekspozoni pa nevojë zgjedhjen politike të zgjedhësit, informacionin mjekësor që lidhet me aftësinë e kufizuar ose identitetin e tij. Mbledhja e provave nuk duhet të krijojë kurrë intimidim, stigmë ose rrezik shtesë për privatësinë.

Mjeti 8. Auditimi i aksesueshmërisë së denoncimeve, ankimeve zgjedhore dhe mjeteve juridike

Kontrolli	Vlerësimi
Informacioni se si paraqitet një denoncim për një parregullsi/shkelje zgjedhore jepet në gjuhë të thjeshtë dhe në format të aksesueshëm	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Për subjektet me legjitimitet sipas Kodit Zgjedhor, shpjegohen qartë ankimi zgjedhor, afatet dhe organi kompetent për shqyrtimin administrativ	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Portali/formulari për denoncim ose ankim mund të përdoret me tastierë dhe me program leximi të ekranit	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Ekziston alternativë ndaj raportimit vetëm me telefon	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Mund të organizohet interpretim në gjuhën e shenjave ose mbështetje tjetër komunikimi	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Zyra fizike/vendi i seancës është i aksesueshëm	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Përshtatja e arsyeshme mund të kërkohet pa dokumentacion të tepruar	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Një person mbështetës mund të ndihmojë pa zëvendësuar vendimet e ankuesit	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Të dhënat për denoncimet/ankimet mund të evidentojnë modele që lidhen me aftësinë e kufizuar pa ekspozuar individët	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo
Njoftimi, rezultati ose vendimi komunikohet në një format të aksesueshëm, kur kjo kërkohet	☐ Po ☐ Pjesërisht ☐ Jo

Mjeti 9. Plani i masave korrigjuese

Problemi / rreziku	Shkaku bazë	Masa korrigjuese	Aktori përgjegjës	Afati	Verifikimi
Shembull: dy qendra votimi janë të paaksesueshme	Mjediset janë përzgjedhur pa audit të aksesueshmërisë	Siguroni akses sipas standardeve ose zhvendosini në mjedise të aksesueshme; verifikoni me përdorues nga OPAK-et	Bashkia + KZAZ	Përpara afatit përfundimtar për përcaktimin e QV-ve	Inspektimi i përbashkët është përfunduar

Mjeti 10. Fleta e vlerësimit për përfshirjen dhe integritetin

Kjo fletë vlerësimi shmang qëllimisht një saktësi të rreme të tipit “0–100”. Vlerësoni çdo fushë duke përdorur katër nivelet e prioritetit dhe shtoni provat përkatëse. Qëllimi është të identifikohet se ku nevojiten masa korrigjuese, jo të prodhohet një rezultat i përgjithshëm vetëm për paraqitje.

Fusha	Vlerësimi	Provat / masa prioritare
Aksesi fizik	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Aksesi në informacion dhe komunikim	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Votimi i pavarur dhe fshehtësia	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Garancitë e procedurës së nenit 108	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Liria nga intimidimi/ofrimi i përfitimeve	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Aksesueshmëria e PEI/PEVN dhe e procedurave teknologjike	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Denoncimet, ankimet dhe mjetet juridike të aksesueshme	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	
Gatishmëria institucionale dhe trajnimi	I ulët / I moderuar / I lartë / Kritik	

Rregulli për klasifikimin e përgjithshëm

Vlerësimi i përgjithshëm nuk duhet të jetë kurrë më i ulët se rreziku më i lartë i pazgjidhur që prek zgjedhjen e lirë, fshehtësinë e votës ose mundësinë për të votuar. Për këtë arsye, edhe një incident i vetëm kritik mund të justifikojë një klasifikim të përgjithshëm KRITIK, edhe nëse shumica e kontroleve të aksesueshmërisë janë të kënaqshme.

Pjesa V. Përgjegjësitë sipas aktorëve

Tabela më poshtë paraqet një hartë operative të përgjegjësisë për përdorimin e kësaj pakete mjetesh. Ajo nuk zëvendëson ndarjen formale të kompetencave sipas legjislacionit shqiptar dhe akteve të KQZ-së.

Aktori	Përgjegjësitë prioritare
KQZ (sipas kompetencave të Komisionerit, Rregullatorit dhe KAS-it)	Siguron organizimin dhe administrimin e zgjedhjeve sipas Kodit Zgjedhor; miraton/zbaton aktet përkatëse sipas kompetencave të secilit organ; publikon informacion të aksesueshëm për zgjedhësit; trajnon administratën zgjedhore; planifikon dhe administron PEI/PEVN dhe mjetet e posaçme të votimit; monitoron zbatimin; administron denoncimet dhe, përmes KAS-it, shqyrton ankimet administrative e vendos sanksione sipas ligjit; konsultohet me OPAK-et.
KZAZ / KQV / GNV	Ushtrojnë detyrat sipas nivelit përkatës të administratës zgjedhore; KQV-ja administron votimin në QV, ruan fshehtësinë, zbaton procedurën e nenit 108 dhe dokumenton rastet në Librin e Protokollit; KZAZ-ja administron zgjedhjet në ZAZ dhe koordinon strukturat nën përgjegjësinë e saj; GNV-të kryejnë vlerësimin dhe numërimin e votave në VNV sipas rregullave të KQZ-së.
Bashkitë / administruesit e godinave të QV-ve	Bashkëpunojnë për caktimin dhe përgatitjen e mjediseve të qendrave të votimit; adresojnë barrierat fizike dhe, në rastet e parashikuara nga neni 108, marrin masat e nevojshme për garantimin e hyrjes së lirë; koordinohen në kohë me KQZ/KZAZ dhe OPAK-et.
Subjektet zgjedhore / partitë politike / kandidatët	Sigurojnë informacion dhe veprimtari fushate të aksesueshme; respektojnë ndalimet për blerjen e votës, presionin dhe keqpërdorimin e burimeve publike; trajnojnë aktivistët që të mos ndërhyjnë në procedurën e nenit 108 ose në zgjedhjen e zgjedhësit; mbajnë të aksesueshme kanalet e komunikimit me publikun.
Media	E bën të aksesueshëm informacionin zgjedhor, debatet dhe edukimin e zgjedhësve përmes titrave, gjuhës së shenjave, formateve digjitale të aksesueshme dhe gjuhës së qartë; shmang stereotipet dhe qasjet paternaliste.
OPAK / organizatat për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara	Bashkëprojektojnë dhe testojnë masat e aksesueshmërisë; zhvillojnë edukim zgjedhor; trajnojnë vëzhguesit; dokumentojnë barrierat dhe rreziqet e integritetit; japin rekomandime të bazuara në prova; mbështesin personat për denoncime ose, kur ka legjitimitet, ankime, pa zëvendësuar vullnetin e tyre.
Vëzhguesit vendas / OSHC-të	Integrojnë treguesit e aftësisë së kufizuar në vëzhgim; dallojnë procedurën e ligjshme të nenit 108 nga votimi në emër të tjetrit/votimi familjar; monitorojnë QV-të e paaksesueshme, intimidimin/presionin dhe ofrimin e përfitimeve; raportojnë modele dhe, sipas rastit, përdorin kanalet e denoncimit.

Aktori	Përgjegjësitë prioritare
Policia e Shtetit / organet e prokurorisë dhe zbatimit të ligjit	Veprojnë sipas kompetencave ligjore për rendin, sigurinë dhe veprat penale që lidhen me zgjedhjet; marrin/vlerësojnë referimet për sjellje të dyshuara penale; mbrojnë ankuesit/dëshmitarët sipas ligjit dhe shmangin zbulimin e panevojshëm të informacionit për aftësinë e kufizuar ose zgjedhjen politike.

Rregulla minimale të sjelljes për anëtarët dhe sekretarin e KQV-së

- Flisni me zgjedhësin, jo vetëm me shoqëruesin.
- Mos supozoni se aftësia e kufizuar nënkupton mungesë kuptimi ose zotësie ligjore.
- Mos prekni një person, karrigen me rrota, bastunin, qenin udhërrëfyes ose pajisjen ndihmëse pa leje.
- Mos e orientoni zgjedhësin drejt ndihmës së një personi tjetër kur një mjet i posaçëm votimi ose një përshtatje e aksesueshme i mundëson votimin e pavarur.
- Mos i kërkonti zgjedhësit të zbulojë zgjedhjen e tij për të marrë ndihmë sipas nenit 108.
- Mos lejoni që personi që ndihmon, një vëzhgues, aktivist partiak, familjar ose person tjetër i paautorizuar të dominojë ndërveprimin me zgjedhësin.
- Mos bëni publike votën ose informacion tjetër që cenon fshehtësinë e zgjedhësit gjatë zbatimit të procedurës së nenit 108.
- Dokumentoni problemet dhe sygjeroni zgjidhjet, në mënyrë që e njëjta barrierë të mos përsëritet.

Pjesa VI. Kalendar i zbatimit

Koha	Veprimet prioritare
6–9 muaj përpara	Konsultohuni me OPAK-et; rishikoni boshllëqet ligjore/procedurale; analizoni denoncimet dhe ankimet e mëparshme dhe gjetjet e vëzhgimit; përfshini kërkesat e aksesueshmërisë në prokurim dhe planifikimin e teknologjisë.
3–6 muaj përpara	Auditoni mjediset e propozuara të votimit; përgatitni edukim të aksesueshëm për zgjedhësit; testoni platformat digjitale dhe teknologjinë zgjedhore; hartoni module trajnimi dhe tregues vëzhgimi.
60–90 ditë përpara	Përfundoni vetëvlerësimin e gatishmërisë institucionale; finalizoni korrigjimin/zhvendosjen e mjediseve të paaksesueshme; publikoni informacionin e aksesueshëm; trajnoni KZAZ-të dhe strukturat/pikat përgjegjëse të koordinimit.
30–60 ditë përpara	Verifikoni aksesueshmërinë e QV-ve; shpërndani mjetet e posaçme të votimit sipas nevojës dhe parashikimeve ligjore; ushtroni skenarët e nenit 108; publikoni Portalin/kanalet për denoncime dhe informacionin për ankimet; zhvilloni edukim zgjedhor të synuar.

Koha	Veprimet prioritare
7–30 ditë përpara	Rikontrolloni QV-të me rrezik të lartë; konfirmoni se nuk ka barriera të pazgjidhura të aksesit; informoni vëzhguesit dhe KQV-të; hartëzoni rreziqet e mundshme të varësisë, përfshirë transportin dhe rastet e ndihmës së organizuar.
Dita e zgjedhjeve	Përdorni Mjetet 5–7; mbron aksesin e pavarur, fshehtësinë dhe zgjedhjen e lirë; dokumentoni rastet në formatet përkatëse dhe përdorni kanalet ligjore të denoncimit/raportimit; referoni menjëherë çështjet e nivelit të lartë/kritik te organi kompetent.
1–30 ditë pas	Auditoni denoncimet, ankimet dhe regjistrat e incidenteve; identifikoni modelet sipas vendndodhjes/llojit të barrierës; mbështetni aksesin në mjetet juridike; verifikoni nëse masat korrigjuese janë përfunduar.
30–90 ditë pas	Publikoni një vlerësim paszgjedhor gjithëpërfshirës për personat me aftësi të kufizuara; konsultohuni me OPAK-et; caktoni reformat dhe afatet; integroni gjetjet në ciklin e ardhshëm zgjedhor dhe në reformën ligjore/procedurale.

Aneksi A. Kontroll i shpejtë për ditën e zgjedhjeve

Kontrolli	Pyetja
AKSESI	A mundet një zgjedhës me aftësi të kufizuara në lëvizje, shikim, dëgjim, intelektuale ose psikosociale të hyjë, të lëvizë dhe ta përfundojë votimin pa varësi të panevojshme?
INFORMACIONI	A mund ta kuptojë zgjedhësi procesin duke përdorur informacionin zyrtar të aksesueshëm?
ZGJEDHJA	A po e bën zgjedhësi vetë zgjedhjen politike, pa presion ose ofrim përfitimesh?
NDIHMA SIPAS NENIT 108	Nëse përdoret procedura e nenit 108, a e ka kërkuar zgjedhësi ndihmën? A i plotëson personi që ndihmon kushtet ligjore, a ndihmon vetëm një zgjedhës dhe a është bërë deklarata në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së?
FSHEHTËSIA	A mund ta shënojë dhe hedhë zgjedhësi votën pa mësuar ose kontrolluar të tjerët zgjedhjen e tij?
NDËRHYRJA	A po i drejtojnë zgjedhësit ose administratën zgjedhore aktivistë partiakë, vëzhgues, familjarë ose persona të paautorizuar?
OFRIMI I PËRFITIMEVE	A lidhet me mbështetjen politike ndonjë pagesë, dhuratë, transport, shërbim, përfitim ose premtim?
PEI / PEVN	A mund ta kryejë zgjedhësi identifikimin përmes PEI-së dhe, kur përdoret, votimin me PEVN në mënyrë të aksesueshme, pa cenuar fshehtësinë dhe pa ndërhyrje përtej rolit procedural të operatorit?
DENONCIMI / ANKIMI	A mund të denoncohet një problem në mënyrë të aksesueshme dhe konfidenciale? Për subjektet me legjitimitet, a është i aksesueshëm informacioni për ankimin dhe afatet?
VEPRIMI	A është dokumentuar, korrigjuar kur ka qenë e mundur dhe referuar çdo çështje e nivelit të LARTË/KRITIK?

Aneksi B. Udhëzues për rëndësinë e incidenteve

Niveli	Përdoret kur	Shembull ilustrues
I ULËT	Mangësi e vogël e aksesueshmërisë; nuk krijon varësi që prek votën; korrigjohet shpejt.	Shembull: një shenjë është e vështirë për t'u parë, por KQV-ja vendos menjëherë një shenjë të aksesueshme pa cenuar fshehtësinë.
I MODERUAR	Barriera shkakton vështirësi ose vonesë dhe nevojë për mbështetje të kufizuar nga një person tjetër, por zgjedhja e lirë dhe fshehtësia mbeten të mbrojtura.	Shembull: rruga është përkohësisht e bllokuar, por pengesa hiqet dhe zgjedhësi vazhdon në mënyrë të pavarur.
I LARTË	Barriera krijon varësi nga një person i tretë ose rrezik të besueshëm për fshehtësinë/zgjedhjen e lirë.	Shembull: dhoma e fshehtë e paaksesueshme e detyron zgjedhësin t'ia tregojë zgjedhjen personit që e ndihmon.
KRITIK	Pretendim real ose i besueshëm për detyrim, blerje vote, votim në emër të tjetrit/votim familjar, mohim të qëllimshëm të votës, shkelje të përsëritur të procedurës së nenit 108, përjashtim sistematik ose manipulim.	Shembull: i njëjti aktivist ndihmon disa zgjedhës dhe u dikton zgjedhjen e subjektit zgjedhor/kandidatit.

Aneksi C. Standardet minimale për komunikim zgjedhor të aksesueshëm

Fusha	Standardi minimal
Gjuhë e thjeshtë	Fjali të shkurtra, folje të drejtpërdrejta, një ide në çdo fjali; shpjegoni termat ligjorë/teknikë.
Format i lehtë për t'u lexuar e kuptuar	Tekst i thjeshtuar, i mbështetur nga paraqitje e qartë dhe imazhe/simbole kur janë të dobishme; testohet me persona me aftësi të kufizuara intelektuale.
Akses me program leximi të ekranit	Tituj të strukturuar semantikisht, tekst kuptimplotë për lidhjet, tekst alternativ për imazhet, dokumente të etiketuara dhe rend logjik leximi.
Video	Titra të sakta; interpretim në gjuhën e shenjave për informacionin kryesor të zgjedhësve; kontrast i mjaftueshëm dhe tekst i lexueshëm në ekran.
Audio	Jepni informacionin thelbësor në format audio dhe sigurohuni që përmbajtja e rëndësishme vetëm vizuale të përshkruhet.
Materiale të printuara	Madhësi e lexueshme e shkrimit, kontrast i lartë, paraqitje e pastër, mundësi me shkronja të mëdha kur është e përshtatshme.
Braille / formate prekëse	Ofroni kur mundësojnë akses të pavarur në informacionin thelbësor zgjedhor ose materialet e votimit.
Formularë digjitalë	Të përdorshëm me tastierë; fusha të etiketuara qartë; mesazhe gabimi të kuptueshme; jo të varur nga CAPTCHA vetëm me imazh.
Kanalet e kontaktit	Ofroni alternativa përtej telefonit: formular në internet, postë elektronike/mesazh me tekst dhe përshtatje me kërkesë.
Testimi	Testoni me përdorues realë me lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar përpara publikimit ose prokurimit në shkallë të gjerë.

Aneksi D. Tregues të sugjeruar për monitorim

Treguesi	Burimi i sugjeruar
% e qendrave të votimit të aksesueshme në mënyrë të pavarur nga hyrja deri te dhoma e fshehtë dhe kutia e votimit	Auditimi i mjediseve
% e qendrave të votimit me organizim të brendshëm të aksesueshëm dhe që ruan fshehtësinë	Të dhënat e vëzhgimit/auditimit
% e produkteve bazë të edukimit zgjedhor të disponueshme në formate të aksesueshme	Auditimi i KQZ-së/medias
% e anëtarëve/sekretarëve të administratës zgjedhore të trajnuar për përfshirjen e personave me aftësi të kufizuara dhe procedurën e nenit 108	Regjistrat e trajnimit
Numri dhe përqindja e incidenteve të ditës së zgjedhjeve që lidhen me aftësinë e kufizuar, sipas llojit	Regjistrat e incidenteve
Numri i rasteve të vëzhguara të ndihmës së përsëritur në kundërshtim me nenin 108 / votimit në emër të tjetrit ose votimit familjar që përfshijnë zgjedhës me aftësi të kufizuara	Të dhënat e vëzhgimit
Numri i denoncimeve dhe ankimeve që lidhen me aksesueshmërinë, procedurën e nenit 108, intimidimin/presionin ose ofrimin e përfitimeve që prekin personat me aftësi të kufizuara	Sistemet e denoncimeve dhe ankimeve
% e denoncimeve/ankimeve që lidhen me aftësinë e kufizuar të trajtuara brenda afateve të zbatueshme, sipas llojit të procedurës	Sistemet e denoncimeve dhe ankimeve
% e rreziqeve të aksesueshmërisë-integritetit të nivelit të lartë/kritik të korrigjuara përpara ditës së zgjedhjeve	Regjistri i rreziqeve / plani i masave
Numri i OPAK-eve të përfshira në konsultim, testim dhe analizën paszgjedhore	Regjistrat e konsultimeve

Aneksi E. Referencat kryesore dhe burimet specifike për Shqipërinë

Ref.	Burimi
[1]	Kombet e Bashkuara, Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Neni 29 – Pjesëmarrja në jetën politike dhe publike.
[2]	Kombet e Bashkuara, Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Neni 9 – Aksesueshmëria.
[3]	Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Vërejtjet përmbyllëse mbi raportin fillestar të Shqipërisë, CRPD/C/ALB/CO/1, 14 tetor 2019, paragrafët 47–48.
[4]	Republika e Shqipërisë, Ligji nr. 93/2014, “Për përfshirjen dhe aksesueshmërinë e personave me aftësi të kufizuara”, Fletorja Zyrtare nr. 135/2014.
[5]	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë, versioni i përditësuar në shkurt 2025 me ndryshimet deri në ligjin nr. 10/2025; shih në veçanti nenet 12, 27–36, 94–96, 105–110 dhe dispozitat për ankimet zgjedhore.
[6]	OSBE/ODIHR, Zgjedhjet Parlamentare në Shqipëri, 11 maj 2025, Raporti Përfundimtar, 23 tetor 2025.
[7]	Misioni Ndërkombëtar i Vëzhgimit të Zgjedhjeve, Zgjedhjet Parlamentare në Shqipëri, 11 maj 2025, Deklarata e Gjetjeve dhe Përfundimeve Paraprake, 12 maj 2025; shih gjetjet për aksesueshmërinë, fshehtësinë, votimin familjar, intimidimin dhe ofrimin e përfitimeve.
[8]	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), Edukimi Zgjedhor 2025; Portali i Denoncimeve dhe Ankimeve; materialet/udhëzuesit për KQV, identifikimin elektronik me PEI dhe, kur përdoret, votimin e numërimit elektronik me PEVN.
[9]	IFES dhe NDI, Akses i barabartë: Si të përfshihen personat me aftësi të kufizuara në zgjedhje dhe procese politike, 2014.
[10]	IFES, Seria e të nxëniet për teknologjinë zgjedhore gjithëpërfshirëse për personat me aftësi të kufizuara, 2023–2024.
[11]	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), “Raportimi i KSHZ në Kuvendin e Shqipërisë mbi veprimtarinë e KQZ për vitin 2025”, 30 qershor 2026, seksioni “Prioritetet për Reformën Zgjedhore”, përfshirë pikën 11 mbi mekanizmat për zgjedhësit me pamundësi fizike për të dalë nga banesa.

Shënime

Udhëzuesi bazohet në kuadrin kombëtar zgjedhor më të fundit dhe gjetjet e vëzhgimit të zgjedhjeve të vitit 2025 për të identifikuar rreziqet specifike për Shqipërinë. Kërkesat ligjore dhe procedurat e KQZ-së mund të ndryshojnë përpara zgjedhjeve të ardhshme; përpara zbatimit, përdoruesit duhet të verifikojnë gjithmonë versionin më të fundit të Kodit Zgjedhor, aktet e KQZ-së dhe dispozitat penale/administrative të zbatueshme.

Mesazh përmbyllës

Aksesueshmëria mbron integritetin zgjedhor

Procesi zgjedhor është më i sigurt kur një person me aftësi të kufizuar mund të marrë informacion, të arrijë në qendrën e votimit, të identifikohet, të kuptojë fletën e votimit, të bëjë zgjedhjen e tij, të votojë në fshehtësi dhe të kërkojë një mjet juridik me sa më pak varësi nga aktorë që mund të ndikojnë në atë zgjedhje. Heqja e barrierave forcon, për rrjedhojë, si pjesëmarrjen e barabartë, ashtu edhe integritetin e zgjedhjeve.